

**ДАРОМАД ВА ХАРОҶОТИ ПУЛӢ ҲАМЧУН НИШОНДИҲАНДАҶОИ АСОСИИ
БАҲОДИҲИИ САТҲИ ЗИНДАГИИ АҶОЛӢ**

Самиева М.Б. - унвонҷӯи ДДОТ ба номи С. Айни.

Калимаҳои калидӣ: даромад, хароҷот, даромади пулӣ, хароҷоти пулӣ, нишондод, музди маош, нафақа, стипендия, кӯмакпулӣ, депозит, дивидент.

Дар арсаи байналмилалӣ барои муайян кардани сатҳи зиндагии аҳоли ва рейтинги кишварҳо оид ба соҳаҳои калидии ҳаёти ҷамъиятӣ, асосан нишондодҳо ва индекси нишондодҳои асосии иҷтимоӣ иқтисодиро бо ҳисоби фоиз нисбат ба соли гузашта ба эътибор мегиранд. Аз байни номгӯи нишондодҳои асосии иҷтимоӣ иқтисодии зикршуда барои муайян кардани сатҳи зиндагӣ ва рейтинги кишварҳо дар арсаи байналмилалӣ нақши хосаро нишондодҳои даромад ва хароҷоти пулии аҳоли мебозанд. Аз ин рӯ, баланд бардоштани сатҳи зиндагӣ дар ҳар як кишвар пеш аз ҳама аз андозаи маҷмӯи даромадҳои пулии аҳоли ва хароҷоти аҳоли барои хариди молҳо ва пардохти хизматрасониҳо вобастагӣ дорад. Чунки зерин мафҳуми даромад ҳаҷми воситаҳои ҳаёти, ки ба аҳоли, барои қонеъ гардонидани талаботи гуногуни моддию маънавий истифода мебаранд, фаҳмида мешавад.

Даромади пулӣ яке аз чузъҳои асосии он буда, асосан аз ҳисоби сарчашмаҳои зерин ба даст меояд: музди меҳнат (мохона); трансфертҳои иҷтимоӣ (нафақа, стипендия, кӯмаклии иҷтимоӣ); даромадҳо аз моликияти хусусӣ (фоизазрӯйи депозит (амонат), дивидент (ҳаққи сахм) аз рӯйи аксия, рента (фоидае, ки аз ҷаллондани пул, истифодаи мулк ва ё иҷораи замин гирифта мешавад); фоида аз фаъолияти соҳибкорӣ; даромад аз хоҷагии хусусӣ; фондҳои ҷамъиятӣ (ройгон истифода бурдан аз хизматрасониҳои тандурустӣ ва таҳсилот); дигар сарчашмаҳо (фурӯши қоғазҳои қимматнок, амволи ғайриманкул, кӯмаки шарикон ва ё гуманитарӣ ва ғайра).

Хароҷоти пулии аҳоли бошад, тавассути хариди мол, пардохти ҳама гуна намуди хизматрасонӣ, пардохти андоз, суғурта, аъзоҳаққ ба ин ё он ташкилот, баргардонидани фоизи қарзҳои бонкӣ, фоизи қарзҳои молӣ, хариди арзҳои хоричӣ ва ғайра сурат гирифта, пасандозҳо аз рӯйи амонат ва қоғазҳои қимматнок афзоиш меёбанд.

Оид ба манбаҳои даромад ва хароҷоти пулӣ олимони зиёде таҳқиқотҳои арзишманд анҷом додаанд. Аз ҷумла, яке аз асосгузори назарияи танзими давлатӣ оид ба масъалаи баланд бардоштани шугли аҳоли Ч.М. Кейнс принсипи “сиёсати даромадҳо ва музди маош” - ро пешниҳод карда, татбиқи онро барои фаъолгардонии таъсири ҷойҳои корӣ дар ҷомеа муҳим арзёбӣ мекунад.

Муҳаққиқи тоҷик М.Атоходжаева бошад, нишондодҳои комплекси барои баҳодихии сатҳи зиндагӣ муҳим шуморида, маҳз зикр мекунад, ки тақсими даромад асоси муайяннамоии сатҳи некуаҳволии аҳоли ба ҳисоб меравад.[1. - С.26]

Воқеан, таносуби байни намудҳои гуногуни даромадҳо дар низоми муносибатҳои иқтисодӣ доимӣ нест. Шаклҳои даромадҳо бо таъсири бисёр омилҳо барои кишварҳои гуногуни аҳоли тағйир меёбанд. Аммо сарчашмаи асосии даромади қисмати зиёди аҳоли музди маош мебошад, ки ҳиссаи он дар сохтори даромадҳои пулӣ зиёда аз 60%-ро ташкил медиҳад. Бинобар ин, барои ҳавасманд кардани меҳнат нақши асосиро таносуби музди меҳнат бо дигар сарчашмаҳои даромад мебозад. Баланд бардоштани музди меҳнат ба фаъолнокии меҳнатӣ мусоидат карда, паст кардани ҳиссаи он ба камгаштани шавқу ҳавасмандӣ ба меҳнат, ихтисор кардани баҳисобгирӣ ба фонди иҷтимоӣ мушаххасшуда, ки манбаи ташаккули даромадҳо дар намуди трансфертҳои иҷтимоӣ мебошад, меоварад.

Даромадҳо аз рӯйи аломатҳои зерин гурӯҳбандӣ карда мешаванд: аз рӯйи шакли ифода, сатҳи баҳисобгирӣ, тартиби қабул вобаста ба баҳисобгирии таъсири нарх, доираи фаъолияти ҳаёти ва ғайра. Аз рӯйи шакли ифода даромадҳо ба номиналӣ ва реалӣ тақсим карда мешаванд. Даромадҳои пулӣ тавассути қабули воситаҳои пулӣ аз фаъолияти меҳнатӣ ва ё дигар сарчашмаҳо ба даст оварда мешавад. Даромадҳои натуралӣ бошад, аз ҳисоби фурӯши маҳсулот ё пардохти хизматрасониҳо дар шакли табиӣ, ки аз фондҳои ҷамъиятӣ, фаъолияти корҳои хонаводагӣ, аз захираи боигариҳои табиат ва дигар сарчашмаҳо ба даст оварда мешаванд, сурат мегирад. Ҳиссаи зиёди даромадҳои табиӣ ба аҳолии камбизоат хос мебошад. Дар сурати ноустувор рушд кардани соҳаи иқтисодӣ таваҷҷуҳи бештари аҳоли ба даромадҳои табиӣ афзоиш меёбад. Ҳамзамон, аз доираи фаъолияти ҳаётии инсон даромадҳо ба чор навъ тақсим карда мешаванд: 1) даромадҳои китории расидан ба фаъолияти меҳнатӣ ба даст оварда мешаванд; 2) даромадҳои китории иштироки дар фаъолияти меҳнатӣ дастрас мегарданд; 3) даромад аз ҳисоби муваққатан ба қор таъмин набудан (бекорӣ, фирорӣ, кӯчидомада ва ғайра) ва 4) даромадҳои баъди анҷоми фаъолияти корӣ (аз нафақа).

Вобаста ба тартиби гирифтани даромадҳо - даромадҳои меҳнатӣ (дар натиҷаи фаъолияти меҳнатӣ); шартан меҳнатӣ (дивидентҳо аз ҳисоби аксияҳо, фоиз аз рӯйи депозит) ва даромадҳои ғайрimeҳнатӣ (мерос) - ро аз ҳамдигар фарқ мекунад. Аз ҷанбаи ҳуқуқӣ даромадҳо ба қонунӣ (легалӣ) ва ғайриқонунӣ (ғайрилегалӣ) ҷудо карда мешаванд. Ин гуна табақабандии даромадҳо барои таҳлили аналитикӣ, асоснок кардани қарорҳои идоракунӣ нақши муассир мебозанд. Ҳамин тавр, вобаста ба хусусияти ғайрӣ ва намуди соҳанавъҳои даромадҳо дар ҷадвали зерин ба таври зайл таъсиф медиҳем

Тафовути вазъи иҷтимоӣ-иқтисодии кишварҳои гуногуни аҳоли дар соҳаи истеҳсолот, тақсими ва истифодабарӣ фарқиятро дар сатҳи даромадҳо, ки онро дар илмҳои иқтисодӣ тафриқаи даромадҳо меноманд, ба вуҷуд меоварад. Дуруст муайян кардани тафриқаи даромадҳо ба таъмини ҳаёти иҷтимоӣ, пайдо кардани шароити ҳалли эҳтиёҷоти пулӣ тақсимкунӣ, дастрасӣ ба таҳсилот аз тарафи теъдоди зиёди аҳоли (захира кардани сармояи инсонӣ) ва рушди соҳибкории хурд мусоидат мекунад.

Ҷадвал. Гурӯҳбандӣ намудани навъҳои даромадҳо вобаста ба намуди соҳа

Р\т	Соҳа	Навъи даромадҳо
1	Аз рӯйи шакли ифода	- даромадҳои пулӣ - ин аз ҳисоби қабули воситаҳои пулӣ аз фаъолияти меҳнатӣ ва ё дигар сарчашмаҳо; - даромадҳои натуралӣ - ин аз ҳисоби маҳсулот ва ё хизматрасониҳо дар шакли табиӣ, ки аз фондҳои ҷамъиятӣ, фаъолияти қорҳои хонаводагӣ, аз захираи боигариҳои табиат ва дигар сарчашмаҳо ба даст оварда мешавад.
2	Дар натиҷаи баҳисобгирии таъсири нарх	- даромадҳои номиналӣ - аҳолии аз ҳисоби қорҳои хонаводагӣ, инфиродӣ; - даромадҳои воқеӣ - ин аз ҳисоби ҳаҷми неъматҳои моддӣ ва хизматрасониҳо
3	Вобаста ба сатҳи баҳисобгирӣ	- даромадҳои инфиродӣ; - даромадҳои хонаводагӣ; - даромадҳои аҳолии
4.	Аз доираи фаъолияти ҳаётии инсон	- даромадҳо, ки то расидан ба фаъолияти меҳнатӣ ба даст меоянд; - даромадҳо, ки аз иштирок дар фаъолияти меҳнатӣ ба даст меоянд; - даромад аз ҳисоби муваққатан ба қор таъминнабудан (бекорӣ, фирорӣ, кӯчидаомада ва ғайра) ба даст оварда мешавад; - даромадҳо баъди анҷоми фаъолияти қорӣ, ки аз ҳисоби нафақа ба даст меоянд.
5.	Вобаста ба тартиби гирифтани даромадҳо	- даромадҳои меҳнатӣ (дар натиҷаи фаъолияти меҳнатӣ); - шартан меҳнатӣ (дивидентҳо аз ҳисоби аксияҳо, фоиз аз рӯйи депозит); - даромадҳои ғайримеҳнатӣ (таваҷҷути мерос)
6.	Аз ҷанбаи ҳуқуқӣ	- даромадҳои қонунӣ (легалӣ); - даромадҳои ғайриқонунӣ (ғайрилегалӣ)
Аз тарафи муаллиф таҳия карда шудааст.		

Аз ҷанбаи омори дараҷаи нобаробарӣ дар асоси тақсими индивидуалии даромадҳои байни шаҳрвандон муайян карда мешавад.

Табиист, ки дар шароити иқтисоди бозорӣ нобаробар тақсим кардани даромадҳо дар байни аҳолии, дар асоси механизмҳои талабот ва пешниҳоди муштариён сурат мегирад. Аз ин рӯ, механизми мавҷуда баробартақсим намудани даромадҳо қарор намедихад ва ин худ тақозои бозори ҷаҳонии меҳнат аст. Бинобар ин, гурӯҳи одамон дорои сарвати амвол гардида, гурӯҳи дигар эҳтиҷманд мешаванд, ки дар натиҷа тафриқа дар сатҳ ва сифати зиндагии иҷтимоии ин ду гурӯҳ ба мушоҳида мерасад. Як гурӯҳ сатҳи некуаҳолиаш баланд шуда, гурӯҳи дигар эҳтиҷманд гардида, ба таъмини маводи ниёзи аввал муҳтоҷ мешаванд.

Имрӯз дар байни олимони илмҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ ду фаҳмиши нисбати нобаробарии тақсими даромадҳо бештар маъмул мебошад: иҷтимоӣ ва иқтисодӣ. Нобаробарии иҷтимоӣ он гоҳ пайдо мешавад, ки агар категорияҳои гуногуни аҳолии имкониятҳои якхела барои дастрасӣ аз неъматҳои моддӣ ва ҳама гуна намудҳои хизматрасониҳо надошта бошанд. Аммо моҳияти нобаробарии иқтисодиро он тарафи масъала инъикос медорад, ки қадом қисми даромади миллии ба ин ё он қишри аҳолии дахл дорад. Таҳлили маълумоти омории охири ҳанӯз ҳам дар Тоҷикистон фоизи аҳолии камбизоат зиёд аст. Бахусус, имрӯз аз миқдори аҳолии кишвар, ки зиндагии муқимӣ доранд мувофиқи маълумоти сарчашмаҳои аҳамияти байналмилалӣ дошта қариб 2475,0 ҳазор нафар қисми камбағалро ташкил медиҳанд. [3. – С.11]

Аммо тибқи маълумоти охирина, ки дар Паёми Асосгузори сулҳу ваҳдати миллии, Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон зикр гардидааст, дар соли 2019 сатҳи камбизоатӣ ба 27,5% паст шуд. [4. - С. 11]

Ин нишондод далел аст аз он мекунад, ки назар ба соли 2018 дар соли 2019 сатҳи камбизоатии аҳолии - 2% коҳиш ёфтааст.

Даромадҳои аҳолии таҳти таъсири омилҳои гуногун, ки имконияти нисбатан афзалиятноки танзими даромадҳои аҳолиро медиҳад ва сатҳи некуаҳолии аҳолиро баланд мебардорад, ташаккул меёбад. Омилҳои, ки имрӯз ба сатҳ ва тафриқаи даромадҳо таъсир мерасонанд метавон вобаста ба сатҳи таъсир ва мазмунашон чунин гурӯҳбандӣ кард:

1) Омилҳои, ки аз рӯйи сатҳи таъсир аз ҳам фарқ карда мешаванд:

- омилҳои микроиқтисодӣ, ки аз ҳуди инсон, шахсияти ӯ (мавқеи ҳаётӣ, иқтисодии иҷтимоӣ - маълумот, таҷриба, шиддатнокии меҳнат ва ғайра) вобастагӣ доранд;
- омилҳои микроиқтисодӣ - ба ташкилот дахл доранд, ки он ҷо қоргар ба шуғл таъмин аст (соҳа, шакли моликият, навъи ташкилот, вазъият дар бозори меҳнат, мучаҳҳазнамоии техникаи ва ғайра);
- омилҳои макроиқтисодӣ - ба ҳолати афзалиятнокии ташаккули иқтисоди миллии (иқтисодии иқтисодӣ, ҳолати соҳаи иҷтимоӣ-маишӣ ва ғайра) алоқаманд мебошанд.

2) Омилҳои, ки вобаста ба мазмун аз ҳам ҷудо карда мешаванд:

- иҷтимоӣ-сиёсӣ - самт ва нерӯи таъсиррасон ба дигар омилҳо ҷиҳати ташаккули даромади аҳолии (демонополизатсияи иқтисодӣ, рушди шаклҳои гуногуни моликият ва методҳои танзими иқтисодӣ) муайян мекунад;
- иҷтимоӣ-демографӣ (чинс, синну сол, пайдоиши маҳорат ва ғайра);

- иҷтимоӣ-касбӣ (касб, ихтисос, маълумот, таҷриба, тақмили ихтисос ва ғайра);

- иҷтимоӣ-ҳолатӣ (машғулиятҳои манифатнок барои фаъолияти кӯдак, хонанда, коргари кироя, соҳибмулк, соҳибкор, фермер, нафақахӯр, маъюб ва ғайра). Ҳолати иҷтимоии инсон мақоми ӯро дар ҷомеа дар шаклҳои гуногуни фаъолияти ҳаёти ва имкониятҳои гирифтани даромадро аз сарчашмаҳои мухталиф тавсиф менамояд;

- омилҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ - омилҳои, ки пеш аз ҳама ба ҳаҷм ва сохтори даромадҳо таъсир мерасонанд. Аз ҷумла меҳнати кироя, соҳибкорӣ, фаъолияти инфиродии меҳнат, кор дар муҳити хоҷагии худ, намудҳои шугъл (якҷояшавии шаклҳои гуногун, навъ, замон ва характери шугъл), навъҳои фаъолияти иқтисодӣ (соҳаҳои иқтисодиёт), моликият, шароити меҳнат ва ғайра;

- омилҳои иҷтимоӣ-географӣ - фазои ҳудуд, сохтори соҳаҳои минтақаҳо, хусусиятҳои табиӣ-иқлимӣ маскани зист, зичӣ ва характери ҷудошавии одамон, хусусиятҳои милли ва ғайра.

Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон сатҳи тафриқаи даромади аҳоли ва тамоюли тағйирдиҳии он ба тавсифи сиёсати иқтисодии давлат иртибот дорад. Аз як тараф, асоси нобаробарии даромадҳо сабабҳои объективӣ худро доранд: касбҳои гуногун, сатҳи маълумот, маҳорати одамон, соҳаи фаъолият, минтақаи зиндагӣ ва ғайра. Ин нобаробарӣ инсонро барои рушди шахсият ва баланд бардоштани маънавияти худ дар ҷомеа ҳидоят мекунад. Аз тарафи дигар, тафриқаи даромадҳои аз доираи боло муайяншуда барои камшавии маҷмӯи талабот ба бозори дохилӣ, афзоиши нооромии сиёсӣ, рӯҳияи манфӣ дар ҷомеа ва ҷинояткорӣ мусоидат мекунад.

Нобаробарии даромадҳо оқибатҳои иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва ғайраро ба вуҷуд меоварад. Оқибатҳои иқтисодӣ таъсири манфӣ ба истифодабарандагон мерасонад. Масалан, одамоне, ки даромади зиёд доранд бештар ба харидории маҳсулоти воридотӣ маблағро масраф мекунанд нисбат ба одамоне, ки маоши камтар мегиранд. Даромадҳои аз ҳад зиёд чӣ тавре маълум аст ба хориҷи кишвар пасандоз карда мешаванд.

Ба андешаи муҳаққиқи рус А.М.Зернаева афзоиши тафриқаи даромад барои ташаккули қишри миёнаи аҳолии кишвар, ки ҳиссаи талаботи пулиро дар бозори дохилӣ таъмин мекунанд, монеа пеш мегузорад.[2. - С.75-78]

Оқибатҳои сиёсии нобаробарии даромадҳо алоқамандӣ бо он доранд, ки дар ҷомеаи тафриқаи баланди даромадҳо дошта, одатан одамоне норизо ҳиссаи бузург доранд, нобаробар тақсим кардани даромадҳо ба нооромии сиёсии давлат меоварад.

Оқибатҳои иҷтимоии нобаробарии тақсмоти даромадҳо аввалан, ба мустаҳкам шудани қишрҳои иҷтимоӣ алоқамандӣ дорад. Дуюм, сатҳи нобаробарии тақсмоти даромадҳо ба рӯҳияи аҳолии кишвар таъсири манфӣ мерасонад. Нобаробарӣ метавонад ҳисси адоватро тезтунд кунад, рӯҳияи маънавиро коста гардонид, дар маҷмӯъ таъсири манфӣ ба раванди истеҳсолот расонад. Бинобар ин зарур аст, ки тақсмоти даромадмиёни қишрҳои аҳоли дар доираи принципҳои адолати иҷтимоӣ вариояи қонунҳои амалкунандаи кишвар ба роҳ монда шавад.

Нобаробарии даромадҳо аз ду омил вобастагии зич доранд: даромади зиёди сарватмандон ва даромади камии камбизоатон. Аз ин рӯ, танзими ин бо ду роҳ муяссар мегардад: маҳдуд кардани боигарӣ ва зиёд кардани даромади қишри камбизоат.

Дар ин мавриди иқтисодчии рус И.Н.Сичева қайд мекунад, ки ду методи паст кардани нобаробарии даромадҳои аҳоли мавҷуд аст: фиксали (даромадҳои хазинаи давлатӣ, аз ҳисоби андоз), сиёсат ва сиёсати иҷтимоӣ (дастгирии аҳолии камбизоат).[5. - С.99-105]

Дар кишварҳои пешрафта ба таври муваффақ методи фиксалии паст кардани нобаробарии даромадҳои аҳоли ва ҳамчунин меъёрҳои сиёсати иҷтимоиро истифода мебаранд: таъя кардан ба пардохти андози пешрафта; маблағи зиёди андоз ба дивидент барои ашхоси физикӣ; барои аҳолии камбизоат муайян кардани имтиёз ҷиҳати пардохти андоз ва таъя кардани барномаҳои дастгирии иҷтимоӣ бо даромади кам.

Бояд зикр кард, ки Тоҷикистон дар миқёси кишварҳои ҷаҳон, аз ҷумла давлатҳои аъзои ИДМ ҳамчун кишвари рӯ ба рушд қадамҳои устувор гузошта, барои баланд бардоштани сатҳи зиндагии аҳоли, некуахлолии мардум мунтазам тадбирҳо меандешад. Аммо бо вуҷуди ин кӯшишҳо ҳанӯз ҳам мушкилоте мавҷуд аст, ки садди роҳи пешрафти тамоми соҳаҳои ҳаётбахши ҷомеа гардида, барои ба вуҷуд омадани тафриқаи сатҳ ва сифати зиндагии аҳоли мусоидат менамоянд. Аз ҷумла, фаъолият накардани корхонаҳои саноатӣ, рушд ёфтани сатҳи бекорӣ, аз рӯйи ихтисос ба кор ҷалб накардани мутахассисон, нобаробар тақсим карда шудани ҳама гуна намудҳои даромад, музди паст ва ёночизии меҳнат, афзоиш ёфтани сатҳи муҳочирати меҳнатӣ ва ҷиҳати бо ҷойи кор таъмин накардани корҷӯён аз ҷониби ширкатҳои ватанӣ, афзоиш ёфтани фасод ва тамаъҷӯӣ аз ҷониби баъзе масъулони мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ ва мақомоти қудратӣ; монеаи пеш овардан ба фаъолияти соҳибкорӣ, огоҳии комил надоштани аҳолии ҷамаоти шаҳраку дехот аз талаботи қонунҳои амалкунанда ва санадҳои меъёрию ҳуқуқии кишвар; дуруст ба роҳ намондани ҳама гуна навъи хизматрасониҳо ва ғайра.

Муҳаққиқи тоҷик М.Атохоҷаева тақсмоти нобаробарии даромадҳои милли, бартараф нагаштани сатҳи камбизоатӣ, истеъмол карда натавоништан аз ҳаҷми маҳсулоти ғизоӣ, ки тиб муқаррар кардааст, сатҳи пасти музди меҳнат назар ба дигар кишварҳои олам, аз рӯйи индекси рушди инсон ба талаботи рейтингӣ байналмилалӣ ҷавобгӯ набудан, дастрасӣ надоштан ба таҳсилот ва хизматрасониҳои тиббӣ ва ғайраро сабаби асосии рушд кардани тафриқаи иҷтимоӣ дар Тоҷикистон меҳисобад. [1. – С. 48]

Аз аввали солҳои истиқлолияти давлатӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон дар самти рушди низомии иқтисоди милли ташаккули муносибатҳои бозориро, ки ҳадафи асосиаш баланд бардоштани сатҳи зиндагии аҳоли ба ҳисоб мерафт, ба миён гузошт. Ҷунки вобаста ба талаботи ҷомеаи башарӣ хангоми амалӣ гардидани ин ҳадаф некуахлолии ҳар як инсон дар алоҳидагӣ ва аҳоли дар маҷмӯъ таъмин мегардид.

Дар натиҷаи тадбирҳои андешидашуда, аз ҷумла дар соли 2019 суръати афзоиши маҷмӯи маҳсулоти дохилӣ ба афзоиш ёфтани ҳаҷми даромади бучет мусоидат кард. Яъне дар муддати ҳафт сол ҳаҷми даромади бучет аз 12

миллиард сомони ба 23 миллиард сомони баробар шуд. Даромади пулии аҳоли беш аз ду баробар ва музди меҳнати миёнаи як корманд 2,4 баробар афзоиш ёфт. Ин омилҳо боис гардидаанд, ки дар соли 2019 дарозумрии миёнаи шаҳрвандон то 75 сол боло рафта, нишондиҳандаи умумии фавт қариб ду баробар, аз ҷумла фавти кӯдакони синни то панҷсола 3,2 баробар кам шавад. Аҳолии кишвар аз 5,5 миллион ба 9,5 миллион, 70% афзоиш ёбад.

Ҳамин тавр, бояд тазаққур дод, ки даромади пули омилҳои асосии баланд бардоштани сатҳи зиндагӣ ва таъмин намудани аҳоли бо маводи ниёзи аввал мебошад. Хусусан, дар замони муосир ва вобаста ба талаботи муносибатҳои бозорӣ аз як тараф, саноатикунони кишвар, аз ҷумла аз кишвари аграрӣ-саноатӣ ба кишвари саноатӣ-аграрӣ табдил додани Тоҷикистон рушди истеҳсоли маҳсулоти саноатиро вусъат бахшида, маҷмӯи даромади аҳолиро афзоиш медиҳад. Аз тарафи дигар, диверсификасияи истеҳсоли маҳсулоти корхонаҳои саноатӣ дар шароити имрӯза ба рушди содироти маҳсулот мусоидат намуда, ба афзоиш додани маҷмӯи даромади аҳоли нақши муассир мегузорад.

Ҳамзамон вусъат додани соҳаҳои чорводорӣ, боғу тоқпарварӣ, вобаста ба мавсим дуруст ба роҳ мондани кишти маҳсулоти кишоварзӣ ва оқилона истифода бурдани заминҳои обию лалмӣ маҷмӯи даромади аҳолиро зиёд карда, барои баланд гаштани сатҳи зиндагии онҳо мусоидат менамояд. Таҳия кардани лоиҳаҳои гуногун оид ба масъалаҳои мубрами хусусияти рушди маҳаллидошта ва дар ин замина пайдо кардани шарикони маблағгузор чихати дарёфти грант, рушди сайёҳӣ ва эҳёи хунароҳои мардумӣ омилҳои дигари ба даст овардани сарчашмаи даромад ба ҳисоб рафта, ба зиёдшавии маҷмӯи даромади аҳоли бетаъсир намоёнад ва ғайра.

Адабиёт

1. Атоходжаева М.А. Организационно-экономические механизмы Регулирования уровня жизни населения (на материалах Республики Таджикистан). Дис. кан. эк. наук. - С.26.

2. Зернаева А. М. Неравенство доходов населения в России / А. М. Зернаева // Инновационная наука, 2016. - № 5-1 (17). - С. 75-78.

3. Источники данных: Таджикистан: 25 лет государственной независимости. Статистический сборник – Душанбе: Агентство по статистике при Президенте Республики Таджикистан, 2016. - С.11.

4. Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон аз 26.12.2019.

5. Сычева И.Н. Зарубежный опыт и российская практика решения проблем социального равновесия в обществе/И.Н. Сычева, Е.С. Пермякова//Экономика и бизнес: теория и практика, 2017. - №1. - С.99-105.

6. Стратегия сокращения бедности Республики Таджикистан на 2007-2009 гг. - Душанбе, 2006. - С.8-9.

7. Савина Т. Н. Дифференциация доходов населения как ключевая проблема современного российского общества /Т.Н.Савина// Контентус, 2015. - №1 (30). - С. 92-98.

АННОТАЦИЯ

ДОХОД И ДЕНЕЖНЫЕ РАСХОДЫ КАК ОСНОВНЫЕ ПОКАЗАТЕЛИ ОЦЕНКИ УРОВНЯ ЖИЗНИ НАСЕЛЕНИЯ

Денежный доход является одним из его основных компонентов, и получается из следующих источников, типы которых можно разделить на следующие группы: заработная плата (ежемесячно); социальные трансферты (пенсии, стипендии, социальная помощь, финансовая помощь); доход от частной собственности (проценты по депозиту, дивиденды по акциям, рента (прибыль от отмывания денег, использования имущества или аренды земли); прибыль от предпринимательской деятельности; доход от частного хозяйства, государственные средства (бесплатное пользование услугами здравоохранения и образования), другие источники (продажа ценных бумаг, недвижимости, партнерской или гуманитарной помощи, взятки и т.д.). уплата налогов, суд есть процентные платежи по вкладам и ценным бумагам.

Ключевые слова: доход, расход, денежный доход, денежный расход, показатель, заработная плата, пенсия, стипендия, пособия, депозит, дивиденд.

АННОТАЦИЯ

ДАРОМАД ВА ХАРОЧОТИ ПУЛӢ ҲАМЧУН НИШОНДИҲАНДАҲОИ АСОСИИ БАҲОДИҲИИ САТҲИ ЗИНДАГИИ АҲОЛӢ

Даромади пулӣ яке аз ҷузъҳои асосии он буда, аз ҳисоби сарчашмаҳои зерин: музди маош (моҳона); трансфертҳои иҷтимоӣ (нафақа, стипендия, кӯмакҳои иҷтимоӣ, кӯмакҳои моддӣ); даромадҳо аз моликияти хусусӣ (фоиз аз рӯйи депозит (амонат), дивиденд (ҳаққи сахм) аз рӯйи аксия, рента (фоидае, ки аз ҷаллондани пул, истифодаи мулк ва ё иҷораи замин гирифта мешавад); фоида аз фаъолияти соҳибкорӣ; даромад аз хоҷагии хусусӣ; фондҳои ҷамъиятӣ (ройгон истифода бурдан аз хизматрасониҳои тандурустӣ ва таҳсилот); дигар сарчашмаҳо (фурӯши қоғазҳои қимматнок, амволи ғайриманқул, кӯмакҳои шарикон ва ё гуманитарӣ, пора ва ғайра) ба даст оварда мешавад.

ANNOTATION

INCOME MONEY CONSUMPTION AS LEADING INDEXES OF THE ESTIMATION LEVEL OF LIVING POPULATIONS

Money income is one of its main components and is got from following sources types which possible divide into following groups, salary (monthly), pension of the social help, financial help, income from quotient of the property, percent on deposit dividends on shares, rent from money, use property of lease of the land, from activity (income from quotient facilities state facilities, free use service public healths and formation, other sources, selling the securities, premises humanitarian help bribes and etc) payment of the taxes, there is percent payment of contribution and securities.

Key words: incom, conception, money income, money conception, factor, salary, pension, scholarship, allowances, deposit, dividend.